

REPEDÉSEK A HÁZASSÁG INTÉZMÉNYÉN*

*Az élettársi kapcsolat hatása, nemzetközi tendenciák:
betekintés a spanyol jogba, hazai lehetőségek*

MOLNÁR SAROLTA JUDIT
egyetemi hallgató (PPKE JÁK)

I. Problémafelvetés

A házasság érték, alkotmányos érték. Hazánkban a házasságkötések száma alig több mint fele a megszűnt házasságokénak.¹ A válások növekvő tendenciája megtorpanóban van, mivel egyre kevesebben lépnek házasságra,² viszont egyre többen választják az élettársi kapcsolatot az együtt élés alternatívájaként.³ Mi az oka, hogy kevesebb a házasságkötés, hogy az állampolgárok a hagyományos házasságon alapuló család helyett egyre inkább választják az élettársi kapcsolatot? Lehet-e egy ilyen könnyen felbontható kapcsolatra alapozni azt a hosszútávra szóló felelősséget, amit a gyermekvállalás és nevelés jelent, nem sérülhet-e a kiskorú érdeke? Egyáltalán milyen szabályozás megfelelő, egy az együttélés tényén nyugvó intézménynek?

A téma kibontását a napjainkban zajló nemzetközi és hazai jogalkotási tendenciák teszik aktuálissá. Egy évezredekig ismert jogintézmény tartamának relativizálódása, jogi szabályozást nélkülöző reálaktus, gyakorlat jogi rendezése és a két együttélési forma fogalmi elkülönülésének elvékonyodása figyelhető meg. Látható a jogrendszerben alkalmazott szabályozások végletes eltérése. Mindez olyan következményeket hoz magával, amelyre már nem csak a jogtudománynak kell választ adnia. A jogalkotás feladata, hogy a szakmai szempontokat figyelembe véve és ne a politikai vita he-

* A 2009. április 6-8. között megrendezett XXIX. jogi OTDK Polgári Jogi I. tagozatában különdíjat elért dolgozat átdolgozott, szerkesztett változata (konzulens: Csapó Orsolya).

¹ *Magyar Statisztikai Zsebkönyv 2007*, Budapest: KSH, 2008.

² SOPOVNÉ BACHMANN KATALIN: Gondolatok a Ptk. módosítása koncepciójához, a házassági jog és az élettársi kapcsolat viszonyrendszerében. *Magyar Jog*, 2003. 1. szám, 30.

³ Ma már a partnerkapcsolatban élők 13% az élettársi kapcsolatot választotta forrás: PINGRÁCZ TIBORNÉ – SPÉDER ZSOLT: Élettársi kapcsolat és házasság hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón. *Szociológiai Szemle*, 4/2003, 55–75.

vében hozzon előírásokat az emberek mindennapi személyes életét és a társadalom evidens érdekét érintő kérdésekben.

Tény, hogy Magyarországon a népesedés válságban van, hogy a klasszikus család felbomlani látszik. Tendencia, hogy fogy a házasságkötések száma,⁴ és a családi kapcsolatok lazulása igen negatív hatásokkal jár. Nem igaz azonban az a közkeletű nézet, hogy mindenütt visszaszorul a házasságkötések száma.⁵ Így igyekszünk felhívni a figyelmet az új szabályok és fogalmak relativizálódása okozta kérdésekre, amelyek megoldásra várnak.

II. A házasság

2.1 A házasság fogalma

A házasság jogtudományi meghatározása jó kiindulópont és segítség a törvényhozásokban megfigyelhető relativizálódás értelmezésekor. Ugyanis a magyar törvényhozót nem köti törvényi definíció sem a házasságról, sem a házastársakról ellentétben az élettársak törvényi meghatározásával.⁶ Filó Erika meghatározása szerint „a házasság egy férfi és egy nő házassági életközösséget létrehozó kapcsolata, amely a házasság megkötésével családot létesít, házastársi jogokat és kötelezettségeket keletkeztet, és amely a törvényben meghatározott szabályok megtartásával jön létre.”⁷ Látható, hogy már a házasság megkötésével, tehát az esetleges utódok megszületése előtt családról beszél a meghatározás. Erdős Katalin úgy fogalmaz „a házasság egy férfi és egy nő között az arra kijelölt állami hatóság előtt személyesen tett és kölcsönös, kifejezett nyilatkozattal létrejövő kötelék, amely a törvényben meghatározott személyi és vagyoni joghatásokkal jár. Célja – általában – tartós életközösség létrehozása és családalapítás.”⁸ A definíció nem számol azzal a lehetőséggel, hogy a felek egymásközi viszonyukat a törvénytől eltérő módon is rendezhetik házassági vagyoni jogi szerződésben. A külföldi jogtudományból csupán egy példát emelünk ki. Az angol bíróság egy ügy kapcsán a házasságot úgy definiálta, mint egy férfinak és egy nőnek, másokat kizáró, önkéntes és élte szóló egyesülése.⁹ S bár a felbontás gyakori, a megfogalmazás továbbra is tartja magát a jogterületen. Általánosan is elmondható, hogy a felek egy életre kötnek házasságot, vagyis nem határozott időre, a megkötéskor általában úgy gondolják, hogy az életük végéig fog tartani.¹⁰ Mindhárom definíció kizárólag nő és férfi viszonyában tartja lehetségesnek a kapcsolat házasságban történő elismerését. A törvényi szabályozásból, ha meghatározást nem is tartalmaz, de a házasság jellegére vonatkozó következtetéseket mindenképp levonhatunk.

⁴ SZEIBERT ORSOLYA: Az élettársak jogállása. *Polgári Jogi Kodifikáció* 3/2004.

⁵ Ellenpélda Portugália és Görögország is forrás: García Rubio: Las uniones de hecho en España. Una visión jurídica. *Anuario de la Facultad de Derecho de la Universidad Autónoma de Madrid* 10 (2006).

⁶ BENCZE LÁSZLÓNÉ – CSÁNYI ILONA – CSIKY OTTÓ: *A házasság megkötése, felbontása. A házastársi tartás*. Budapest: HVG-Orac, 1999, 14.

⁷ CSIKY OTTÓ – FILÓ ERIKA: *Magyar családjog*, Budapest: HVG-Orac, 2001, 40.

⁸ *A családjog kézikönyve*. I–II. Budapest: Hvg-Orac, 2000, 21. (a továbbiakban: *Kézikönyv*)

⁹ Hyde v. Hyde 1866.

¹⁰ HELEN L. CONWAY: *Family Law* 2007. London: Hodder Education 1.

2.2 A házasság létrejötte

2.2.1 A HÁZASSÁG MEGKÖTÉSE

A magyar jogrendben a házasságot kógens szabályok betartásával, az államhatalmat képviselő személy előtt együttesen tett jognyilatkozat hozza létre. Miért szükséges egy ilyen, a személyek magánéletét intimen érintő kérdésben az állam ilyen szigorú szabályozása? A házasság intézményében a magán és a közérdek közvetlenül találkozik. A Csjt. preambuluma tanúsága szerint: „E törvényt a társadalmi és egyéni érdekek összhangjának biztosításával kell alkalmazni.”¹¹

Tekintsük meg milyen társadalmi érdekek fűződhetnek a házasság intézményéhez. A családok egy része a házassági kapcsolaton alapul, sőt az imént idézett Filó definíció szerint már megkötésével létrejön. A társadalom evidens érdeke az újratermelődés, vagyis az újabb generáció nélkül nincs társadalom a jövőben. A Pingrácz-Spéder-féle¹² strukturális elemzés szerint a 18 és 74 év közötti népesség 63%-a él tartós partnerkapcsolatban. Az élettársi kapcsolat korábban a házasságot megelőző életforma volt, míg manapság egyre inkább annak alternatívájaként jelenik meg, így a fiatalok körében nagyobb ennek az együttélésnek az aránya. A tartós kapcsolatban élők 87%-a még így is házasságban míg 13%-a élettársi kapcsolatban él. A lesújtó születési adatok ismeretében (egy párkapcsolatra átlagosan 1,74 gyermek jut) fel kell merülnie, mi lehet a megoldás a súlyos demográfiai problémákra. A tanulmány szerint a gyermekvállalás szempontjából különbség van a házasságok és együttélések között. Míg átlagosan egy házasságra 1,83 gyermek jut, azaz közelebb vannak ahhoz, hogy saját maguk helyére utódot állítsanak, addig egy élettársi kapcsolatra csupán 1,17 gyermek, vagyis inkább generációjuk megfélemezése irányában mozdulnak el. Hasonló a tendencia egész Európában, a korábban is Uniós tagállamokban a népesség szinten tartásában jelentős szerepet játszik a sok problémát magával hozó bevándorlás.

2.2.2 AKADÁLYOK

A magyar szabályozás egységes érvénytelenségi rendszerben működik, tehát nincs külön semmis és megtámadható házasság. A házasság érvénytelenségére csak a bíróság előtti megtámadás eredményeként lehet jutni.¹³ Az akadályok terén megegyező módon, a spanyol és a magyar jogban a korhatárok, a cselekvőképesség hiánya, vagy korlátozott volta, a rokoni, családi kapcsolatok vezetnek érvénytelenségre. Szükséges továbbá, hogy a házassaló egyikének se álljon fenn korábbi házassága. A külföldi jogban vonatkozik ez, mind az egyházilag megkötött mind a polgári házasságra.¹⁴ Ekképp a spanyol jog koherensebbnek mutatkozik, bár egy az övétől független jogrend által szabályozott intézményhez fűz joghatást. Tehát nem állhat elő az a helyzet, hogy valaki kánoni házasságot köt, majd ezt megszakítva mással polgári házasságra lép és így két jogrendben, két egymástól függetlenül érvényes házassága van, mégsem meríti ki a kettős házasság bűncselekményét.¹⁵

¹¹ Csjt. 1§(3)

¹² PINGRÁ CZ–SPÉ DER: i. m. 56.

¹³ WEISS EMÍ LIA: *Családjogi Alapismertetek*. Budapest ELTE Továbbképző Intézet, 1999, 18.

¹⁴ Código Civil 1889. június 24., 46. cikk, 2. bek., Csjt. 7. § (1).

¹⁵ Btk 192. §

A Tervezetek elvetik a házasság létrejöttének alaki szabálytalanság miatti érvénytelenségét, így a nem hivatalos minőségében eljáró anyakönyvvezető illetve az együttesen jelen nem lévő házastársak általi megkötést.¹⁶ Ezeket olyan esetnek tekintik, amelyek nem szorulnak szabályozásra, mivel annyira természetes az így kötött házasság érvénytelensége. A második fordulatban szereplő távházasság tilalma nem példa nélküli a magyar történelemben. A II. világháború alatt számos esetben jött létre így a fronton szolgáló katonák és a hátszországban élő kedveseik között házasság.

A nyilvános házasságkötés kizárásának lehetőségével veszélybe kerül annak garanciális jellege, mely véd a későbbi érvénytelenné nyilvánítás vagy az esetleges ketősházasság ellen, tovább gyengítheti a házasság közügyi dimenzióját, amit a társadalomban betöltött szerepe miatt a magánügyi jellegén túl élvez. A kötelék létrehozását az anyakönyvvezető hivatalos helységén kívül rendkívüli körülmény helyett a felek kérelmére bízta. Azért, hogy tisztelet hiánya ne csorbítsa a megkötés helyéből kifolyólag az intézményt, azt komolyságának megfelelően hozzák létre, az „erre megfelelő helyen”¹⁷ fordulattal biztosítja a változást.

2.3 A jegyesség

A spanyol jogban törvényi szinten is létező intézmény a családjogban a jegyesség. A spanyol Ptk. a házasságjogi részt a jegyesség szabályozásával kezdi. A Csjt-ben házasulók, nem jegyesek¹⁸ szerepelnek, de más törvények ehhez a kapcsolathoz fűznek joghatásokat.¹⁹ Tulajdonképpen az At.²⁰ bevezeti a jegyességet azzal, hogy a menyasszonyról és vőlegényről beszél a házasságot megelőzően és a házasság megkötésekor is. Tehát a Csjt.-ben is előírt harmincnapos várakozási idő alatt menyasszony és vőlegény, a házasulók, azaz jegyesek.

Kevésbé érthető, hogy a Tervezetek miért hagyják el tartós házasságok megkötését célzó e Csjt. garanciális szabályozást és miért teremtik meg az ad hoc jelleggel megköthető házasságot. Aligha születik majd több tartós házasság, ami a törvényhozás Alkotmányból is fakadó mozzatörugója kell, hogy legyen azért, mert a feleknek nem kell kivárniuk a harmincnapos – átgondolásra is felhasználható – várakozási időt.²¹ A szakértői indoklás szerint meggondolatlan házasságkötés megakadályozására nem valószínű, hogy alkalmas a várakozási idő jogszabályi előírása ezért azt mellőzi, arról nem szól mi volna az üdvözítő megoldás. Kijelenti továbbá, hogy a magán-

¹⁶ Csjt. 12. §

¹⁷ Vitatervezet. Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója és tematikája 2006.

Javaslat 2008 T/5949 sz. törvényjavaslat és indoklás 3:9§(2)

¹⁸ Nem így a régi magyar jogban: A házasságról szóló 1894:XXXI.törvénycikk 1-5§, Magánjogi törvényjavaslat 110§.

¹⁹ Így az anyagi jog széles skáláján pl. a Ptk. (685. § b), a Btk. (137. § (6)), 1995. évi CXXV. tv. (74. § e) értelmező rendelkezéseiben a közeli hozzátartozók körébe tartozónak veszi a jegyest, és az eljárási jogban is létező intézmény pl.: 1952. évi III. (13§(2)). Nem következetes a törvényhozás például a közigazgatási eljárásban (KET) nem hozzátartozó a jegyes: 2004.évi CXL. tv. (172§g).

²⁰ At. 17§(1), (2), 25§(3)

²¹ Ar. 37§, Csjt. 3§(2).

jogi kapcsolatok a felek önálló és felelős döntési képességéből indulnak ki. Később a családjog speciális karakterére még kitérünk.²²

Házassági ígéretet azok tehetnek, a spanyol törvény szerint, akik a házasságkötéshez szükséges feltételeknek megfelelnek, így a nagykorúak és a függetlenné vált kiskorúak, vagyis a tizenhat évnél idősebbek. Mivel a tizennégy évnél idősebbek függetlenné felmentés esetén a házasságkötéssel vállnak korábban nem tudnak ilyen obligációt vállalni.²³

A házasságkötési ígéretből nem keletkezik kötelezettség a házasság megkötésére,²⁴ ezért vitatott jogi természete. A kontraktuális doktrína szerint olyan különleges szerződés ez, amelynek hangsúlyos pontja, a reciprocitás, mégsem váltja ki a szerződésekre jellemző joghatást, talán olyan „előszerződés”, mely a szerződés megkötésére mégsem kötelez. A német doktrína viszont tagadja a szerződési jelleget, mivel gyakorlatilag a kölcsönösen megtett ígérek semmilyen jogi eszközzel nem kényszeríthetők ki, jogi köteleket nem, csak ténybeli kapcsolatot létesítenek.²⁵ Ez azonban nem válaszolja meg a kérdést, hogy ha nincs jogi reláció a felek között, miért lehet a károkért és kiadásokért, kártalanításért folyamodni.²⁶ Magyarországon ezt biztatási kárként a bírósági gyakorlat fejlesztette ki, az utaló magatartásért való felelősség jogcímén,²⁷ továbbá például a jegyajándék²⁸ és az átadott vagyon visszakövetelése²⁹ is a Ptk. alapján lehetséges.³⁰

A jegyesség intézménye a házasságot megelőzi, a házasulók és családjaik vagyoni beruházásokat tesznek (pl. esküvői előkészületek, hozomány), előteremtik a jegyesek majdani életkörülményeihez lényeges feltételeket (pl. lakás stb.), tehát bizonyos fokú vagyoni kapcsolat keletkezik közöttük. A jegyesek, vagyis a házasulók szintén köthetnek házassági vagyoni szerződést,³¹ nyilatkoznak a névviselésről,³² tehát jogok illetik meg őket. Az élettársi kapcsolatok egy része szintén a házasságot megelőző kötelék. A két jelenség közötti különbség, hogy eredeti értelemben a jegyesek a házasságot megelőzően nem létesítenek életközösséget. Ha az élettársak utóbb összeházasodnak a vagyonközösség, kiterjed a házasság előtti együttélés idejére a bírói gyakorlat szerint, amit a Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezett 10. sz. irányelvből eredeztet,³³ a Tervezetek ezt a gyakorlatot törvénybe foglalnák.³⁴ Nizsalovszky Endre véleménye szerint ez vagyoni jogi vonatkozásban az életközösség

²² 2. 4. 1. 3.) pontban.

²³ CC 43. cikk.

²⁴ CC 42. cikk.

²⁵ DIAZ-AMBRONA BARDAJI – HERNANDEZ GIL: *Lecciones de Derecho de Familia*. Editorial Centro de Estudios Ramón Areces, S.A. 2007, 89.

²⁶ CC 43. cikk.

²⁷ Ptk. 6§.

²⁸ Ptk. 582§(3).

²⁹ Ptk. 361§.

³⁰ *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata*. (Ptk. Kommentár) Budapest: CompLex Kiadó, 2007, 56.

³¹ Csjt. 27§(2)-(4).

³² At. 16§.

³³ HEGEDŰS ANDREA: Az élettársi kapcsolat vagyoni jogi vonatkozásai. *Családi Jog* VI. évfolyam, 1. szám, 16.

³⁴ Vitatervezet 3:35§(1), Javaslat 3:36§(1).

házassággá konzerválását jelenti.³⁵ Véleménye szerint ez azért is gyengíti a házasságot, mert a nem házassági kapcsolat több vagyoni előnyhöz jut a későbbi házasságkötéssel, mint pl. az érvénytelen házasság. Ilyen vagyoni előny csak a vélt házasságnál és csak a felek jóhiszeműsége esetén vagy a jóhiszemű fél kérésére, másrészt a házasság külső tényállásának létevel lehetséges,³⁶ márpedig az élettársak még csak nem is jóhiszeműek ilyen értelemben. Rakács József is bírálta az ilyen gyakorlatot és szerinte csak akkor lenne méltányos a megoldás, ha a megszűnt kapcsolatban rövid élettársi viszonyt tartós együttélés követett.³⁷

2.4 A házasság joghatásai

2.4.1 A HÁZASTÁRSÁK JOGAI ÉS KÖTELESSÉGEI

Érdemes szót ejteni a házasfelek jogairól és kötelességeiről, különös tekintettel arra, hogy témánk szempontjából, az élettársi kapcsolatokkal való összevetés épp egy lényeges vetülete, hogy miért akarnak az állampolgárok olyan kapcsolatot, amelyben, mint a spanyol jogban, nincs explicit, vagy csak lényegesen szűkebb körű a felek jogainak és kötelességeinek állami meghatározása. Ezenfelül felvethető a kérdés, hogy ha a jogalanyok kevesebb kötelékkel járó kapcsolatot szeretnének, akkor elvárható-e, hogy kedvezmények szintjén közel ugyanazok a jogok illessék őket, mint az államilag elismert köteléket, a házasságot, vállalókat.

2.4.1.1 EGYÜTTMŰKÖDÉS

A házastársak jogainak és kötelességeinek egyenlőségét a Csjt. biztosítja és az egyenlőséget működővé teszi azzal, hogy együttműködési kötelezettséget állít fel a felek között.³⁸ Tehát a felek egyenlők ugyan, ehhez való jogukat azonban a házaseset ügyekben közösen, személyüket érintő ügyekben a döntést önállóan, de a család érdekeit szem előtt tartva gyakorolják.

Az együttműködés kötelezettsége polgári jogi alapelv, amelyet a Ptk. rögzít,³⁹ de amely érdekes módon nem szerepel a Tervezetekben az eddig megszokott általános alapelvek között. Ma azért kell ezt itt külön rögzíteni, mert a családjog nem található meg a polgári jogi kódexben, bár hagyományosan és alapvetően a polgári jogba tartozik.

2.4.1.2 HŰSÉG

A házasság természetéből fakadóan léteznek bizonyos erkölcsi éllel megállapított kötelességek. A spanyol és a magyar törvény kötelességként állapítja a házasfelek egymás iránti hűségét⁴⁰ és egymás támogatását.⁴¹ Nyilvánvaló, hogy ma már nem delik-

³⁵ NIZSALOVSKY ENDRE: *A család jogi rendjének alapjai*. 70. (idézi HEGEDŰS i. m. 16.)

³⁶ Csjt. 33§

³⁷ HEGEDŰS i. m. 16.

³⁸ Csjt. 23§(1), (2)

³⁹ Ptk. 4§(1)

⁴⁰ CC 68. cikk

⁴¹ Csjt. 24§

tum a hűtlenség, de ez nem azt jelenti, hogy ne lenne gyakorlati relevanciája, hiszen a hűség feltételezésén alapul például a leszármazás. Tehát, ha ezt az elvet csupán, mint szép erkölcsi tételt tekintik a születendő gyermek önazonosságához való joga sérül. E kötelezettség megsértésének azonban van következménye. Bár mindkét területen feldúltsági elvű a bontójog, a házasság felbontásának egyik oka lehet a hűtlenség, amelynek egyéb következménye lehet például a lakáshasználatnál, vagy a gyermekelhelyezésnél való figyelembe vétele: „a súlyosan kötelességsértő házastársi magatartás értékelésre kerülhet, mint a nevelésre való alkalmatlanság bizonyítéka”.⁴²

Kevésbé érthető, hogy a hűség kötelezettségét miért hagyja el mind a Vítatervezet, mind a Javaslat. Talán társadalmi tendenciát lát a hűtlenségben és ezért alakítja kevésbé terhessé a házastársak kötelességeit. Mindenesetre a Javaslat miniszteri indoklása megnyugtató magyarázattal nem szolgál.⁴³ A magyarázat szerint a hűség fogalmának helyét az együttműködési kötelezettség veszi át, az nem világos miért nem vette át idáig, hiszen ugyanúgy szerepelt a törvényben, mint a hűség. Arra is furcsa gondolni, hogy ezen túl az apasági vélelem, vagyis a leszármazás a felek együttműködési kötelezettségén fog alapulni, ami természetesen bizonyos értelemben kétségtelen, de a megfogalmazás így kissé megmosolyogtató lehet.

2.4.1.3 A CSALÁD

Érdemes kitérni a „család érdeke” fogalom értelmezésére, mivel e tárgyban a spanyol Alkotmánybíróság állásfoglalása, segít a család fogalmának értelmezéséhez e jogrendszerben. A családjogi perekben Magyarországon is a család, és ezen belül kiemelten a gyermek, sokoldalú védelmének követelményét tartja szem előtt a bírói gyakorlat.⁴⁴ A család érdeke igen tág fogalom, már-már végletesen individualizálódott világunkban különleges, hogy ezt, mint kollektív érdeket, amely az individuum, az egyén személyes érdekénél magasabb rendű szemléli a spanyol jogrendszer.

A családjog specialitása – mint fogalmaz Lacruz professzor⁴⁵ – az egyéni akarat autonómiájának korlátozása, a jog és kötelezettség egységében. A családi kapcsolatokban elsőbbséget élvez a családi érdek, mivel a jogrend szándéka, ezen összefüggésben a család és nem az egyén szükségleteinek támogatása. A szabályok sokszor parancsolóak és az engedélyezett jogok is bizonyos kötelességek jobb teljesíthetőségére irányulnak. S bár a családnak nyilván nincs jogi személyisége, mégis olyan szerveződés, amely prioritást élvez, külön-külön minden egyes taghoz képest. Így például az Alkotmány 18. cikkében kimondott tisztelethez, a személyes és családi intimitáshoz és önképhez való jog esetében az Alkotmánybíróság egy határozatában⁴⁶

⁴² JOBBÁGYI GÁBOR: *Személyi és Családi Jog*. Budapest: Szent István Társulat, 2005, 296.

⁴³ Az együttműködési kötelezettség előírása a ma már nem elsősorban és kizárólag a szexuális hűséget jelentő „hűséggel tartoznak egymásnak” tételt (Csjt. 24. §-a) váltja fel, és lényegében a házastársak mindenre kiterjedő összetartozását, egymással való szolidaritását kívánja kifejezésre juttatni. A joggyakorlat a „hűség” követelményét a Csjt. hatályba lépésétől kezdve ebben a szélesebb értelemben fogja fel, amely magában foglalja a másik házastárs érdekeit sértő magatartások tilalmát. T/5949 sz. törvényjavaslat miniszteri indoklása.

⁴⁴ Például a 17. számú irányelv a gyermek elhelyezésével kapcsolatos szempontokról.

⁴⁵ LACRUZ BERDEJO: „La potestad doméstica de la mujer casada” hivatkozva BARDAJÍ-GIL i. m. 161.

⁴⁶ Sentencia del Tribunal Constitucional (STC) 231/1988. december 2.

megállapította, ha ezen intimitáshoz való jogban sértenek valakit, mint a család egy tagját, akkor a sértett fél a család is.⁴⁷ Lábadyt idézve a család a magyar jogrendben is „olyan elsődleges és természetes közösség, amely általában elsőbbséget élvez az állammal és bármely más közösséggel szemben”.⁴⁸

III. Az élettársi kapcsolat

3.1 Az élettársi kapcsolat fogalma

Szellemes megfogalmazás lehet a regisztrált élettársi kapcsolat esetében, hogy az a felek akaratának olyan kifejezése, mi szerint nem kívánnak házasságra lépni, hiszen az alkotmányban lefektetett házasságkötés szabadsága magában foglalja a házasság meg nem kötésének szabadságát is.⁴⁹

A római jog concubinatusa mutat némi párhuzamot az élettársi kapcsolattal. Az együttélés ebben az esetben is affectio maritalis nélkül folyt. Azt a jog jogi tényként kezelte, ez lehetett házassági akadály alapja, valamint főleg a kapcsolatból származó gyermekek védelmében fűzött hozzá joghatásokat. Rómában azonban csak a külön-neműek ilyen kapcsolata számíthatott állami elismerésre.⁵⁰

A Ptk-beli meghatározást elemezve arra jutunk, hogy az élettársi kapcsolat elemei a közös cél érdekében való együttműködés, közös életvitel, jövedelmük közös célra való felhasználása. Nem tekinthető a Csjt. magyarázata alapján konjunktív elemnek, milyen módon kezelték a közös vagyont, például kizárólag az egyik fél, csak az, hogy hallgatólagosan, vagyis ténylegesen a közös gazdasági tevékenység eredményeként szerzett vagyont közös célokra használták fel.⁵¹ Továbbá az ilyen viszony általában közös lakásban együttéléssel és szexuális kapcsolattal jár együtt. Bár ezek valamelyikének hiánya esetén megállapítható az élettársi kapcsolat fennállása, például időskorban létrejött együttélésnél a nemi kapcsolat nem döntő elem.⁵²

Ez a megfogalmazás a 14/1995 Alkotmánybírósági határozat óta ad lehetőséget az azonos neműek élettársi kapcsolatának, bár jogaik nem minden területen egyenlők a külön-nemű élettársakéival.

A Tervezetek ezt az érzelmi és gazdasági közösséget életközösségnek nevezik. Azonban már itt felmerül ez az életközösség azonos lehet-e a házassági életközösséggel, mivel vagyonközösség például nem jön létre. A házasságban ugyanis az életközösség például olyan széleskörű vagyonközösséget jelent, amely magában foglalja a harmadik személyekkel szembeni tartozásért való helytállást, kivéve a Csjt. 31. §-a által biztosított esetet.

⁴⁷ BARDAJ–GIL i. m. 161–163.

⁴⁸ LÁBADY TAMÁS: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus, 2002, 36.

⁴⁹ GARCÍA RUBIO: Las uniones de hecho en España. Una visión jurídica. *Anuario de la Facultad de Derecho de la Universidad Autónoma de Madrid* 10 (2006) 122.

⁵⁰ FÖLDI–HAMZA: *A római jog története és intézményei*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996, 253.

⁵¹ Kommentár 189.

⁵² *Kézikönyv* i. m. 697.

Az ilyen reálaktuson alapuló jogviszony a szabályozás igen kényes területe. Nehézséget jelent, hogy a házasság intézményét elutasító párok nagyobb része az államnak az intimszférájukban való beavatkozását utasítja el vagy a felek a joghatásokra igényt tartanak, de nem vállalják a házassággal – klasszikusan – együtt járó tartós jelleget. Így ha a házasság szabályozását használja a törvényhozás az együtt élők kapcsolatának rendezésére, egyrészt elmossa a két fogalom közti határokat, másrészt aligha elégíti ki a fenti ok miatt ezt az intézményt választókat a jogokkal és kötelezettségekkel túlterhelt élettársi kapcsolat létrehozásával.⁵³

3.2 Jogrendszerben való elhelyezése

A családjog tárgya a mostani Csjt. szerint a házasság, a család és a gyámság. Védelmi köre a házasság és a család intézménye. Feltehetően ezek a célok a családjog Ptk-ba való visszatéréseivel sem csorbulnak majd. Az élettársi kapcsolat nem házasság, bár a felmerülő kételyekre majd a tartalmi kérdéseknél visszatérünk. Tehát a Csjt-be való esetleges bekerülésével új védett jogi tárgy integrálódik a családjogba, vagy a mostani védelem tárgyai közt a második, vagyis a család, egy alesetként tart számot a szabályozásra ehelyűtt. Azt a kérdést, hogy vajon az élettársi kapcsolat a családjog tárgyát képezi-e kétféle módon lehet megközelíteni: a családjog védelmi körébe vonja a fentiek kivül az élettársi jogviszonyt is, ha igen milyen alapon? Vagy az élettársi kapcsolat családi jogviszonyt keletkeztet-e, mint azt a házasság meghatározásánál láttuk?

Az első kérdésre vonatkozóan nem kívánunk találgatásokba bocsátkoznia jogalapot illetően, annál is inkább hisz a második kérdés kielégítő megválaszolása eloszlathatja a kételyeket. Mi a család? Nos a szociológiai szempontokon túl azt mondhatjuk az alkotmány védelmének tárgya. Nyilvánvalóan család alapulhat ilyen kapcsolaton is és a családot, a kiskorúakat semmiféle hátrányos megkülönböztetés nem érheti származásuk alapján. A Csjt. azonban nem terjed ki az élettársakra, noha azon eset, amikor nő és férfi él együtt tartalmilag hasonló a házassági együttéléshez, de az élettársi kapcsolat nem azonosítható a házassági életközösséggel és „a különböző együttélési formák következményei is eltérően kell, hogy jelentkezzenek”.⁵⁴ A hatályos jogszabály értelmezése során a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy: „Az élettársi viszony családjogi kapcsolatot nem teremt”.⁵⁵ Viszont a 94. PK-ban különmemű személyek esetén megengedi a „családi jellegű társadalmi viszony” fennállását, ha azok „házastársak módjára és házasságkötés nélkül élnek együtt”.⁵⁶ Az élettársi viszonyt most szabályozó két kurta paragrafuson kívül mára több száz jogszabályban szerepel a kifejezés.⁵⁷ Ezek többségében a hozzátartozók között találhatik felsorolni bizonyos eljárás mentességek és kizárási szabályok kapcsán. Tehát az élettárs hozzátartozó. Nem konzekvens azonban a jogrendszer azt illetően az élettárs közeli hozzátartozó-e.

⁵³ CARRASCO PERERA: *Derecho de la Familia casos, reglas, argumentos*. DILEX, S.L. 2006, 473–476.

⁵⁴ Kommentár, 693.

⁵⁵ LB. 103.számú PK.

⁵⁶ LB. 94. számú PK.

⁵⁷ Ilyen törvényből 72 található a hatályos jogszabályok között.

Számos jogszabályban⁵⁸ hozzátartozók és a Ptk. értelmező rendelkezéseiben sem szerepel a közeli hozzátartozók között. Ezt a besorolást felül látszik írni, például a Munka Törvénykönyve, az Egészségügyi törvény, vagy a Foglalkoztatói nyugdíjról szóló törvény.⁵⁹

A jelenlegi Csjt. második része a családdal foglalkozik ide a rokonokkal, örökbe-fogadással és a kiskorú gyermek állami felügyeletével kapcsolatos szabályok nyertek elhelyezést. Az élettárs nem eshet rokoni körbe sem, tehát ezen a módon sem tartozik a családjogi könyvbe. Persze létrejöhet rokonság az együtt élők kapcsolatából is a leszármazással, amit azonban hatályosan apasági vélelem nem segít. Az Alkotmánybíróság 14/1995 (III. 13.) határozata két személy tartós életközösségét jog által védendő értéknek nevezi. „Amikor ugyanis a jog az élettársi viszonyról a hozzátartozókkal egy sorban rendelkezik, a szabályozás indoka általában a formális családjogi kapcsolat alapján megdönthetetlenül vélelmezett, vagy ilyen formális kapcsolat híján – mint a jegyesek és élettársak esetén – a ténylegesen fennálló érzelmi és/vagy gazdasági kapcsolat.” Tehát formális családjogi kapcsolathoz leszármazók szükségesegek egyéb esetben csak érzelmi, gazdasági kapcsolat van. Miért is fontos ez?

Az azonos nemű személyek együttélése fogalmilag kizárja a család létrejöttének lehetőségét. Ebben az esetben vajon a diszkrimináció tilalmába ütköző volna egy a Ptk. családi részén kívüli fogalom elhelyezés? Az Alkotmánybíróság megvizsgálva a hatályos jogszabályokat „úgy találta, hogy ezekben az életviszonyokban általában nincs jelentősége annak, hogy az élettársi viszony különböző nemű személyek között áll-e fenn”. Ez azonban a hatályos jogrendre vonatkozik és nem feltétlenül azon többletjogokra, amit az élettársi kapcsolat a családjogba kerülésével kaphat. Így megfogalmazza a törvényhozó lehetőségét, hogy „egyenlő jogállást biztosítson a határozat szerinti élettársi viszonynak megfelelő kapcsolatban együtt élő minden személy számára azokban a jogviszonyokban, ahol a párkapcsolatban együtt élők neme szerinti megkülönböztetésnek nincs alkotmányos indoka”. Igaz továbbá az is, hogy az élettársak jogai között, a különműség feltételét nélkülözően az Alkotmánybíróság is helyben hagyta olyan jogszabályok⁶⁰ létét – például az özvegyi nyugdíjjogosultság lehetősége –, amelyek tartalma inkább a házassági jogviszonyhoz mintsem a hozzátartozókra vonatkozó előírásokhoz közelíti az új jogintézményt. Annyi mindenesetre következtetésként levonható, hogy az intézmény személyes jellege, hozzátartozói mivolta és adott esetben családjogi kötődése miatt aligha indokolt a kötelmi jog keretében való további szabályozása, de a családjogba tartozása sem feltétlen.

3.3 Létrejötté

Az élettársi kapcsolatot a jog alapvetően két személy együttélésének tényének tekintti. Történetileg is láttuk ilyen kapcsolatot eredetileg azért hoztak létre, mert elutasít-

⁵⁸ A Ptk. (685§b), a Btk. (137§(6)), 1995. évi CXXV. tv. (74§e) 1952. évi III. (13§(2), 170§), 1998. évi XIX. (21§, 31§, 38§, 82§), 2004. évi CXL. (172§g) stb.

⁵⁹ 1992. évi XXII. tv 139§(2), 1997. évi CLIV. tvé 3§ r) pontja, 2007. évi CXVII. tv 2§ 20. pont.

⁶⁰ 1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásokról 45§; megjegyezzük itt sem tekinthető diszkriminatív feltételnek, hogy egy év együttélés után is jár özvegyi nyugdíj, ha a kapcsolatból gyermek született, hiszen azonos nemű párok esetén ez abszolút ki van zárva.

ják a felek, hogy egy államilag szabályozott intézményben rendezzék személyes viszonyukat. Az együttélés tartalma a jelenlegi Ptk. szerint érzelmi és gazdasági közösség az egy háztartásban élő felek között. Ennek létrejöttével beszélhetünk élettársi együttéléstről. A faktum alapján létrejövő jogintézmény nyilvánvaló gyengéje, hogy még deklaratív módon sem lép a jogi szabályozás területére, így fennállta körülményesen bizonyítható, hiszen jogon kívüliként nyert jogi szabályozást.

Ezt orvosolandó a 2006-os Vitatervezet⁶¹ szól az élettársi nyilvántartásról, mint alternatíváról. Valóban fakultatív nyilvántartásról van szó, mivel a Vitatervezet az újjátással nem hoz létre új jogintézményt, mintegy hidat verve az élettársi és a házastársi jogviszony között, csupán a közhatalom képviselője előtt nyújt lehetőséget a kapcsolat bejegyzésére, ezzel megkönnyítve a bizonyítást, amelyet korábban magánúton oldhatott meg a gyakorlat.⁶² Kötelező nyilvántartásról természetesen szó sem lehet már csak a jogviszony kialakulásának jogi természete folytán sem, ha azonban olyan jogkövetkezményeket fűz a törvényhozó a bejegyzéshez, amelyek kedvezőbb helyzetet teremtenek a továbbra is tényen alapuló élettársi kapcsolatokhoz képest, akkor elmozdulást tenne a házasság irányába, és harmadik köztes kapcsolati kategóriát hozna létre. Ezért ezek az előnyök kizárólag a bizonyítást érintő eljárási jellegüként kívánatosak, hiszen egy harmadik forma, afféle „kis-házasság” tovább gyengítené a házasságot. A lehetőség segíthet tisztázni a családi viszonyokban beálló bizonytalanságot, ha ténybeli módon nem joghatásilag mindenképp. Ugyanis egy személynek egyszerre csak egy élettársi kapcsolata tartható nyilván. Ehhez kapcsolódhatnak a jogkövetkezmények. Természetesen továbbra is bizonyítani kell az életközösség megszűnését a vagyoni jogi hatások miatt. Kifogástalan megoldást továbbra sem hoz, mivel a bejegyzés törlése nélkül is kezdhet valaki újabb élettársi kapcsolatot. Vajon védi-e a házasságot, ha bejegyzés akadály a csupán egy másik bejegyzett élettársi kapcsolat lehet?

A bírói gyakorlat⁶³ szerint ha valakinek párhuzamosan áll fenn házassági és élettársi életközössége a házasság előnyt élvez és a másikat kizárja, következik ez a bigámia büntetőjogi tilalmából is.⁶⁴ Az azonban nem világos mi a helyzet párhuzamos élettársi életközösségek fennállásakor, mivel ez nem merít ki semmilyen büntetőjogi tényállást, ám legalábbis a jóhiszemű joggyakorlás elvével ütközik. Erre a nehezen kezelhető esetre próbál valamiféle megoldást teremteni a Vitatervezet.

Az a törvényi vélelem, amit a Vitatervezet 3:88§(4) állít fel, azzal, hogy ellenkező bizonyításáig a nyilvántartási bejegyzés szerinti időpontot jelöli meg a jogviszony kezdeteként, ha nem is *expressis verbis*, mégis a bejegyzéshez köti az élettársi kapcsolat fennállásának időtartamát. Bár a törvény szerint a kapcsolat az életközösség létesítésével születik, a regisztráció esetén úgy tekinti, mintha az a bejegyzéskor jött volna létre. Így továbbra is a feleket terheli annak bizonyítása, hogy az életközösség hosszabb ideje fennállt a kedvezmények kiváltásának reményében. Tulajdonképpen a

⁶¹ Vitatervezet 3:88§

⁶² Például a Malév Zrt. az utazási kedvezmény megadását élettársak esetén a kapcsolat közjegyzői nyilatkozatban történő elismerését követeli meg.

⁶³ BH 2004/12, 504.szám.

⁶⁴ Btk. 192§.

jogok érvényesítése továbbra is a jogviszonyt keletkeztető tényeken nyugszik, ez az intézmény természetéből következik, ugyanakkor ezért az nem minden probléma nélküli.

A Ptk. az Országgyűlésnek benyújtott tervezetében a bejegyzett élettársi kapcsolat egészen más színezetet kap, a törvényhozó új jogintézményt kíván bevezetni. A törvényhozási lelkesedés az újítással nem várta be a Ptk. bevezetésének esetleges elhúzóását, azt már a 2007. évi. CLXXXIV. törvénnyel a jogrendszer részévé szeretné tenni egy 2009. január 1-jei hatálybalépéssel. A törvény az Alkotmánybíróság előtt van jelen sorok írásakor tekintettel arra, hogy 5 beadványozónak is kétségei merültek fel a törvény alkotmányosságát illetően.⁶⁵

3.4 Az élettársakat megillető jogok

Törvényi kötelezettségeik igen korlátozottak, tulajdonképpen együttműködésre kötelezettek, a polgári jogi társaság általános rendelkezései szerint, közös céljuk megvalósításához rendelkezésre bocsátanak vagyoni hozzájárulást.⁶⁶ Ugyanakkor nem nélkülöz minden érvet, hogy vagyoni hatásokban, bizonyos jogokban a „házasok módjára együtt élő nő és férfi”,⁶⁷ részesüljenek az együttélés okán.⁶⁸ A jóhiszemű joggyakorlással nem összeegyeztethető, de aligha megakadályozható, hogy az egyébként igen költséges reprodukciós eljárást igénylő, magát egyedülállónak valló nő, aki azonos nemű élettárral tart fenn életközösséget gyermekekhez juthat,⁶⁹ a gyermek azért ebben az esetben sem lehet a kapcsolatból származó.

További ilyen kérdés például az öröklés feltétele lehetne a felek kapcsolatának valamiféleképpen regisztrálása és huzamosabb idejű együttélése.⁷⁰ Más vagyoni jogi területeken már biztosítanak a jogszabályok a házasokéhoz hasonló jogokat, így például az özvegyi nyugdíjra jogosult lehet az élettárs.⁷¹ Azonban, ha a korábbi házasságból özvegyi nyugdíjra jogosultak a felek, de házasságkötésük esetén ez a jogosultságuk megszűnne, vagy ha tartásra nem jogosult az új házasságban élő, akkor az élettársak esetében sem méltányos, hogy járjanak ezek a kedvezmények.⁷²

3.4.1 CSALÁDJOGI HATÁSOK

A vitatervezet, amely a családjog körébe vonja az élettársi együttélést családjogi hátsként, előírja a házasságból ismert kölcsönös együttműködési és támogatási kötelezettség szűkített, csak a közös célokra kiterjedő változatát. A közös célok az intéz-

⁶⁵ Az Ab beadványok: 553/B/2008, 500/B/2008, 246/B/2008, 244/B/2008, 21/B/2008.

⁶⁶ Ptk. 568§ (1).

⁶⁷ RUBIO i. m. 116.

⁶⁸ Az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárásban való részvétel például csak eltérő nemű élettársaknak biztosított az Eü. törvény 167§(1) szerint.

⁶⁹ Az Eü. Tv. 167§(4) szerint.

⁷⁰ BESENYEI LAJOS: Az élettársak öröklésjogi helyzete *Közjegyzők Közlönye*, 1/2001, 12.

⁷¹ 1997. évi LXXXI. Tv. a társadalombiztosítási nyugellátásról 4. § (1) e), valamint 45. § közös gyermek esetén egy év, egyébként tíz év együttélés után.

⁷² BESENYEI i. m. 10.

mény meghatározásából a következők lehetnek az életközösség, vagyis a közös háztartásban való együttélés, az érzelmi és gazdasági közösség.

3.4.2 LESZÁRMAZÁS

A Csjt. mivel nem ismeri az élettárs fogalmát, az apaság kapcsán sem állapít meg leszármazási vélelmet az anyával együtt élő férfi élettárs iránt.⁷³ Az ilyen vélelem felállítása nem lehet megalapozott, tekintettel arra, hogy az élettársak viszonyában nem szerepel a hűség kötelezettsége.

Érdekes kérdést vet fel, hogy ha a Tervezetek szerint törlik a házassági viszonyból a hűség kötelezettségét a kölcsönös együttműködéssel helyettesítve tartalmát, akkor az élettársak között is elvárható lesz a viszonyukban szintén fennálló kölcsönös támogatási kötelezettség alapján a hűség és arra apasági vélelem is alapítható lesz-e? A Tervezetek nem számolnak ezzel a lehetőséggel, talán azért, mert az élettársak csupán közös ügyeikben kötelesek egymást támogatni és együttműködni és mivel kapcsolatuk más jellegű, mint a házasság, mely „típusosan közös gyermekek születését és felnevelését célozza, amellett, hogy a házastársak kölcsönös gondoskodásában és támogatásában élésének is kerete”.⁷⁴ Azonban a szexuális kapcsolat általában az élettársi kapcsolatnak is eleme, azonban úgy tűnik nem azzal a kifejezett céllal, hogy abból utódok is származzanak, minthogy a fogalomnak nem eleme a házassáéhoz hasonló tartós jelleg.

3.4.3 TARTÁS

Az élettársi tartás teljesen új jogként kerül a tervezetekben a jogviszonyba, amely a felek kölcsönös szolidaritásának kötelezettségéből következik, hasonlóképp mint a házasoknál. Mindamellett lényeges különbségek is fennállnak a jogalapot illetően, így a jogkövetkezmény teljes azonossága kevésbé lenne indokolható. Ugyanis a tartás kötelezettsége „a házasság belső tartalmából folyik. Ebből következik, hogy a házastársak esetleges későbbi eltávolodása, a házasság felbontása nem semmisíti meg teljesen egymáshoz tartozásukat, egymás sorsáért bizonyos fokú felelősségüket. Ez az egymás sorsáért való további felelősség a házastársak kölcsönös tartási kötelezettségében is kifejezésre jut.”⁷⁵ Ilyen fokú kötöttségről az élettársak esetében aligha beszélhetünk, amint azt a felek – ha téves feltevésként is – azért is létesítik, hogy a kapcsolatot könnyebben felbonthassák. Megmutatkozik a házasság alapján eltérő dimenziója a tartós jellegében, az apasági vélelemben, ami a hűség kötelezettségében gyökeredzik. A jog a gyengébb fél védelmének érdekében kerülne be a jogviszonyba. A tartós tónust pótolandó feltételként a javaslatok egy hosszabb idejű együttélést – azaz tíz évet, bár a bíróság indokolt esetben ennél rövidebb együttélést is felruházzhat a joggal – vagy ha kapcsolatból gyermek származik, rövidebb idejű együttélést írnak elő. E rövidebb idő a Vitatervezetben és a Javaslatban is egy év, bár például a 2005. januári javaslatban még öt év volt.⁷⁶ Persze vitatható, hogy úgy köt jogot a leszármazó

⁷³ Fri Csjt. 36. §

⁷⁴ 14/1995 (III.13) Abh indoklása.

⁷⁵ Polgári Jog 1953–1997. In KÖRÖS ANDRÁS (szerk.): *Családjog*. Budapest: HVG-Orac, 1998, 14.

⁷⁶ KÁRPÁTI JÓZSEF: A regisztrált élettársi kapcsolat az új ptk. koncepciójában. *Fundamentum*, 2005. 2. szám 86.

kapcsolatból való születéséhez, hogy a gyermek leszármazása az együtt élő férfitől törvényileg általában nem vélemezett. A tartási kötelezettség elkerülése érdekében vajon nem vezethet-e ahhoz, hogy az apa nem tesz apasági elismerő nyilatkozatot és így a gyermek önazonosságához való joga sérül az apai jogállás betöltetlensége miatt. A kötelezettséget azzal teszik a javaslatok kevésbé terhessé, hogy ha a rászorultság a kapcsolat megszűnését követő egy év múltán jelentkezik az csak különösen méltánylandó esetben járhat.

A magát önhibáján kívül fenntartani képtelen élettárs hasonlóan a házastárshoz kérhet tartást, melyre a különélő vagy volt házastárssal egy sorban jogosult. Ez a lehetőség tovább gyengíti a házasság intézményét, mivel nagy számú eltartott keletkezhet az élettársi kapcsolat kevésbé tartós jellegéből kifolyóan és ez veszélyeztetheti a házastársat eredetileg megillető tartást. „A tartási kötelezettség ugyanis csak a tartást igénylő házastárs teljes vagy részleges munkaképtelensége, a tartásra való ráutaltság esetén áll fenn.”⁷⁷ További feltétel a volt élettárs tartásra való képessége.

Mint láttuk tartalmilag lényegében azonos mértékű tartási jog bevezetése a cél, bár eredendően a tartás a házasság „belső tartalmából”, egyedi karakteréből folyik. Alátámasztható ez a tartásra való érdemtelenség intézményének magyarázatával – amelyet egyébként a házassághoz hasonló módon rendeznek –, mintegy a contrario: „az érdemtelenség elbírálásánál ismét más a helyzet. Ilyenkor az érdemtelenség intézményének már nem lehet az a célja, hogy a házasság erkölcsi alapját védje, hiszen a tartásra kötelezett, a tartásra jogosult volt házastársak között már nem áll fenn házastársi kötelék.”⁷⁸ Azaz korábban a házasság erkölcsi alapját védte a tartás, van az élettársi kapcsolatnak is ilyen színezetű erkölcsi alapja? Így kifogásolható, hogy a Tervezetek azonos érdemtelenségi okokat állapítanak meg az élettársakra és a házastársakra. Ugyanígy az is méltánytalansághoz vezetne, ha a tartásra jogosult élettárs azért válik a tartásra rászorulttá, mert a kapcsolat felbomlásához vezetően mástól születik gyermeke és a volt élettársnak ebben az esetben fizetnie kellene a tartást. A két intézményből folyó életközösség különbségeire már utaltunk.

Mindez a kapcsolatok megszűnése utáni tartásra vonatkozik másrésről, viszont annak fennállása alatt a feleknek egymással szemben tartási kötelessége nincs. Az érzelmi közösségből, ahogy a szokásos mértékű ápolás elvárható úgy a kapcsolat felbontása után nem kérhet az egyik fél élettársától térítést, ha annak „közösbe adott pénze nem fedezte eltartását”. Ennek némileg ellentmond, hogy a bírói gyakorlat szerint lehet érvényes tartási, öröklési, gondozási szerződést kötni.⁷⁹ Ilyen tartási kötelezettség hiányában, ha az élettárs baleset következtében meghal, a túlélő élettársat nem illeti meg tartást pótló járadék. A károkozó helytállni csak olyannal szemben köteles, akivel szemben az elhunytat tartási kötelezettség terhelte.⁸⁰ A jövőre vonatkozóan a tartásról szólva a Javaslat miniszteri indoklásába botlunk, miszerint: „Az élettársi kapcsolat fennállása alatt az élettársaknak egymás megélhetéséről való gondoskodá-

⁷⁷ KÖRÖS i. m. 14.

⁷⁸ KÖRÖS i. m. 14.

⁷⁹ *Kézikönyv* 703.

⁸⁰ BH 1983/5/195. *Kézikönyv* 704.

sa a kölcsönös támogatási kötelezettség körébe esik, miként házastársak esetén is.”⁸¹ Azonban a jelenlegi és a tervezetek szerinti szabályozásban is szerepel a rokонтartás rendezésében, hogy arra jogosult, akinek nincs tartásra kötelezhető házastársa.⁸² Azonfelül a házastársak különvagyonukból is kötelesek egymás tartására, még rászoruló különélő házastársát is,⁸³ ez pedig nem következik az élettársak jogviszonyának szabályozásából, így némileg támaszték nélküli a miniszteri indoklás ezen fordulata. Visszas helyzetet teremtene adott esetben, ha az élettárs nem köteles eltartani a másikat, mely esetben ha leszármazók nincsenek a felmenő rokonok, tehát a szülők kötelezhető tartásra, azonban őket az öröklésnél az élettárs megelőzi.

3.4.4 VAGYON

A jelenlegi igen kurta szabályozás legfontosabb eleme, az ok, amiért tulajdonképpen a jogintézmény megjelent a Ptk-ban az 1977 módosításkor, annak az igénye, hogy a felek vagyoni viszonyai nyerjenek rendezést. Ellentétben azzal a közkeletű – ám téves – meggyőződéssel, amelyre alapítva választják sokszor a felek együttélésük formájának az élettársi kapcsolatot, hogy az könnyebben megszüntethető, mint a házasság, nincs „huzavona”, a jogintézmény szabályozatlansága miatt nehezebb el a bizonyítás a vagyon elosztása során. Az élettársi kapcsolat bírói felbontása nem szükséges, így tulajdonképpen kizárólag a házassági vagyonmegosztási perekből ismert „huzavona” van: a vagyonmérleg körülményes felállítására kerül sor, a szerzési arányban való megosztáshoz.⁸⁴ A Ptk. az élettársi együttélés alatt szerzett vagyona közös tulajdonjogot keletkeztet a felek között. A tulajdoni hányadok a közreműködés arányában oszlanak meg. A bírói gyakorlat kidolgozta a szerzési arány megállapításának szempontjait.⁸⁵ Közreműködésnek tekintendő az együttélés alatti jövedelem-szerző tevékenységen túl az a munka is, amit valamelyik fél a háztartásban végzett. Az ilyen közös szerzés következtében tulajdonjogi igény, azaz el nem évülő dologi igény keletkezik.⁸⁶

A mai bírói gyakorlatban sem egyértelmű mi a közösen szerzett vagyon köre. Ma már visszaszorulóban lévő vélemény a felek között fennálló teljes körű vagyonközösség, ami csak annyiban tér el a házassági közös vagyontól, hogy a szerzési arány nem egyenlő, hanem a közreműködés szerint oszlik meg. Ettől eltérő vélekedés az, ami szabályozást látszik majd nyerni:⁸⁷ a vagyonszaporulatból való részesedés alapja a szerzésben való közreműködés.⁸⁸ A különvagyon fogalma házassági jogi kategória, az élettársaknál, mivel nincs közös vagyon sem, csak közös tulajdon, annak ellentéte a kizárólagos tulajdon.

⁸¹ Javaslat 610.

⁸² Csjt. 60§ (1).

⁸³ Csjt. 32§ (2), (3).

⁸⁴ *Kézikönyv* 702.

⁸⁵ BH 1996/258., 1994/252., BH 1994/33., BH 1981/189.

⁸⁶ *Kézikönyv* 698.

⁸⁷ Javaslat 3:99§(2)

⁸⁸ HEGEDŰS i.m. 13.

3.4.5 LAKÁSHASZNÁLAT

A lakáshasználat rendezésére a kapcsolat megszűnésekkor, természetesen a kiskorú gyermek érdekében nem méltányos eltérés az azonos helyzetben a házasság esetén alkalmazott jogszabálytól való eltérés, mivel így az élettársi kapcsolatból származó kiskorút hátrányos megkülönböztetés érné, ami nem alkotmányos. A Tervezetek szerint a másik élettárs kizárólagos jogán használt lakásban elhelyezést az élettárs közös gyermekre tekintettel is csak egy év együttélés után kérhet. Az egy éves idő az életközösség fennállásának megállapításához szükséges szabály. Más kérdés hosszabb együtt élés, amit tíz évben határoznak meg, miért keletkezett ilyen jogot. Akárcsak a tartásnál a házasságban ez a felek illetve a jogintézmény belső jellegéből fakadó, a kapcsolat megszakadása utáni egymás iránti felelősségben gyökerezik, az ott elmondott kételyek itt is megismételhetők.

3.4.6 ÖRÖKLÉS

Az élettársnak törvényes öröklési joga nincs, mivel az öröklés alapvetően a családot, a magyar jogban speciálisan a házasságot is védő intézmény. Olyannyira, hogy a házastárssal szemben fennálló kiesési okot hivatalból nem lehet figyelembe venni és a Pp. 1995-ös módosítása óta erre az érdekeltet figyelmeztetni sem kell.⁸⁹ Az örökhatályó halálakor az élettársnak csak a közszerzemény iránt lehet igénye a hagyaték felé a bíróság előtt. Hosszabb élettársi viszony esetén ez méltánytalansághoz vezethet, ha az elhunyttal definíció alapján szoros érzelmi és gazdasági közösségben élt az életközösség helyétől, az ott közösen használt ingóktól az örökösök megfoszthatják. Ezért a Tervezetek bevezetnék az élettársak „korlátozott özvegyi jogát”, ami a közösen használt lakásra és ingókra használati jogot biztosítana. E tárgyában is szűkebb, mint amire az özvegyi haszonélvezet joga kiterjed, valamint csak személyes használatra ad lehetőséget, tárgya hasznainak szedésére nem. A hosszabb együttélést tíz évben határozzák meg, ha az életközösség az örökhatályó halálakor még fennállt. Az élettársi kapcsolat fennállása, mivel azt de facto az együttélés keletkezteti, ismét előkerül a bizonyítás nehézsége, ami körülményessé teszi a használati jog öröklését is.⁹⁰ Nyilván itt is könnyítést jelentene a nyilvántartás az abban szereplőknek, de többletjogok biztosítása – például a 10 éves együttéléstől való eltekintés – csak a nyilvános bejegyzés okán egy harmadikféle együttélési jogviszonyt keletkeztetne, ami ismét a házasság gyengítéséhez járul hozzá. Talán jobb, ha a nyilvántartásból származó előny, ahogy a nyilvántartás is eljárásjogi kedvezményeket jelent, nem pedig új jogokkal tölti meg az ilyen kapcsolatot.

IV. Azonos neműek kapcsolata által felvetett kérdések

Mint említettük nehéz helyzetben van a jogalkotó így sok európai országban háromlépcsős rendszert vezettek be. Ilyen a francia megoldás, ahol azonos és különmemű-

⁸⁹ VÉKÁS LAJOS: *Magyar Polgári Jog – Öröklési jog*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2002, 22.

⁹⁰ TÓTH ÁDÁM: Az élettársak jogainak bővítéséről. *Családi Jog*, I. évfolyam, 2. szám 16.

eknek egyaránt elsőfokú bíróság előtt kötött szerződéssel hozhatnak létre „Pacte civil de solidarité”-t amiben lefektethetik a kettejük közötti vagyoni jogi rendszert, ellenkező esetben vagyonszövetség jön létre. Közös gyermeket az ilyen regisztrált párok sem fogadhatnak örökbe. Továbbra is fennmarad a tényleges együttélésből következő viszony korlátoltabb jogokkal. Belgiumban is három szinten különül el a személyek együttélésének szabályozása, itt mivel lehetséges az azonos neműek házassága, a de facto együttéléshez semmilyen joghatást nem fűznek még akkor sem ha bejegyzik. A holland hármass modell érdekessége, hogy éles határvonal nem a házasság és a bejegyzett, hanem a formátlan élettársi kapcsolat között van, ezek kifejezett családjogi, polgárjogi szabályozást nem nyernek. Szlovéniában 2006-ig csak a különeműek kapcsolatát ismerték el, ma már az azonos neműek is létesíthetnek legális kapcsolatot. Horvátországban különválnak az azonos és a különeműek viszonyának szabályozása. Az azonos neműek kapcsolata vagyoni jogokat vált ki, még a különeműeké családjogi jogviszony. Az északi jogkör országokban 25%-ot meghaladó az élettársi kapcsolatot választók száma. Dániában az elfogadott volt, hogy az élettársi kapcsolatot létesítők nem kívánják az állam beavatkozását magánjogi viszonyukba ezért a dán jog nem közelíti az intézményt a házassághoz, mégis elsőként lépett életbe (1989) a bejegyzett élettársi kapcsolat a házassághoz hasonló intézményét, amely azóta már a protestáns országban azonos neműek esetén egyházi áldásban is részesülhet. A regisztrált kapcsolatokat illetően mind Norvégiában, Finnországban, Izlandon 1993, Svédországban 1995 óta, a dán modellt követik, egyre bővülő (már Finnországon kívül örökbefogadást is magába foglaló) jogokkal.⁹¹

Németországban az alkotmány explicit kimondja, hogy a nem házassági kapcsolatot nem tekinti önmagában védendő értéknek. 2001 óta létezik mégis csak azonos neműek számára fenntartott regisztrált partnerkapcsolat, amely szűkítés azért nem ütközik az Alkotmánybíróság szerint a diszkrimináció tilalmába, mert a különeműeknek nyitva áll a házasság lehetősége.⁹² Az azonos nemű párok közös nevet viselhetnek, de sem örökbefogadni nem tudnak, sem özvegyi nyugdíjra nem tarthatnak igényt.⁹³ A jogszabályt 2005-ben megváltoztatták azt eredeti, a házasságtól való elkülönítés szándékától eltérően a házassághoz közelítették. Így bevezették ebben a kapcsolatban is az eljegyzést, valamint érthetetlen módon, állítólag a gyermekek érdekében, az egyik bejegyzett élettárs gyermekét a másik élettárs örökbefogadhatja, hogy az ilyen kapcsolatban nevelődő gyermek jogi státusza rendezetté váljék, s ez különösen a mesterséges megtermékenyítés esetében jelent előrelépést. Közösen továbbra sem fogadhatnak örökbe gyermeket. A reformot, érthető módon, sok kritika érte.⁹⁴

⁹¹ SZEIBERT ORSOLYA: Élettársi kapcsolat és regisztrált partnerkapcsolat Svédországban és Norvégiában: együttműködés az északi jogkör országai között. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2006. 2. szám, 10–27.

⁹² BverfG, 2002. 07. 17-i 1 BvG 1/01 in A Német Alkotmánybíróság Döntése az azonos nemű párok életközösségéről és a házasság védelméről. *Fundamentum* 2002/3–4.

⁹³ TOLDI JUDIT: Az élettársi kapcsolat értékelése a német Alkotmányban. *Közjegyzők Közlönye*, 2005. 7–8.szám.

⁹⁴ SZEIBERT–ERDŐS: A családjogi változások iránya Angliában és Németországban – azonos neműek partnerkapcsolata, transznemű személyek jogállása, névviselés és házassági vagyoni jogi szerződés. *Családi Jog*, VI. évf., 1. szám, 39–40.

2004 márciusában a brit parlament elé terjesztettek egy törvényjavaslatot⁹⁵ amelyben a homoszexuális regisztrált élettársi kapcsolatokat ugyanazon jogokkal és kötelezettségekkel szabályozza, mint a házasságot úgyis, mint az örökbefogadás, a mesterséges megtermékenyítés és a külföldiek honosításának jogát.⁹⁶ A 2005-ben végül bevezetett „Civil Partnership” házasságéihoz csaknem azonos joghatásokat teremt, a német szabályhoz hasonlóan azt az azonos neműeknek tartja fenn.⁹⁷ Ez a kapcsolat egy ún. „civil partnership document” aláírásával és nyilvántartásba-vételrel hozható létre.⁹⁸ A dán példával ellentétben a jogszabály kimondja, hogy sem vallási tiszteletre szolgáló épületben, sem vallásos rítus szerint, de még csak vallási elemet sem tartalmazhat a bejegyzési eljárás.⁹⁹ Ilyen kapcsolat felbontását minimum 1 év együttélés után lehet kérni.¹⁰⁰

Fontos szót ejteni a spanyol jog azon eltéréséről, amellyel csatlakozott a házasság értelmezésének liberális tendenciáihoz és lehetővé tette az azonos nemű párok számára a házasság kötélkének megszerzését. Annál is inkább, mivel egyes szerzők szerint, a törvényhozó alkotmányellenes helyzetet teremtett. Valamint aligha tekinthető a társadalmi konszenzus jelének, hogy a három éves rendszer a gyakorlatban olyan problémákkal néz szembe, mint egyes anyakönyvvezetők által a törvény végrehajtásának megtagadása alkotmányellenességi vagy lelkiismereti okokból.

A házasság természetes és egyetemes intézmény a pozitív jog előtti. Nem a jogi valóság terméke, törvény nélkül is létező. Természetes, mivel az elszigetelt egyén nincs a világ történetében. Az egyén már két személy (nő és férfi) egyesülésének gyümölcse. Két különböző nemű egyén teljes egyesülése az alapja a család fogalmának, végső soron pedig a létnek.¹⁰¹

4.2 *A jogintézmények nemzetközi szabályozása*¹⁰²

Az Európai Parlament 1994. évi február 8-i ajánlása

Azontúl, hogy az Ajánlás semmilyen jogi kötelező erővel nem bír a szöveg nem feltétlenül a házasság különeműek által való megkötését mint feltétel törlését javasolja, mindössze a heteroszexuális párokhoz képesti hátrányos megkülönböztetés megszüntetését tűzi ki célul. Azaz valamely az állam által elismert legális státus megteremtését tekinti szükségesnek a diszkrimináció megszüntetése jegyében.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntései

A Rees kontra UK ügyben 1986. október 17-én hozott ítélet akként értelmezte a Római Egyezmény 12. cikkét, amely szerint „a férfinak és a nőnek joga van házassá-

⁹⁵ JAMES BARLOW: Regulation of marriage and cohabitation in 21st century Britain. *The Modern Law Review* 2004., 67.szám, 2 144.

⁹⁶ MOLINER NAVARRO: Reconocimiento jurídico de la unión homosexual en el derecho comparado. *Comentarios a las Reformas de Derecho de Familia de 2005*, Editorial Aranzadi, 2006, 97.

⁹⁷ CONWAY i.m. 14.

⁹⁸ CONWAY i.m. 10.

⁹⁹ CPA S1, S2.

¹⁰⁰ CPA S41.

¹⁰¹ BARDAJÍ-GIL i. m. 39.

¹⁰² BARDAJÍ-GIL i. m. 41.

got kötni és családot alapítani”,¹⁰³ hogy az a házasság hagyományos, különböző neműek általi megkötésére utal. Így nem tekintette az Egyezménybe ütközőnek, hogy az angol törvényhozás nem ismeri el ilyennek egy transzszexuális a kromoszóma szerint azonos neművel kötendő házasságát.

A joggyakorlat következetessége némileg megtörni látszik a 2002. július 11-i ítéletekkel, a I. kontra Egyesült Királyság és a Christine Goodwin kontra Egyesült Királyság ügyekben. A Bíróság kétségesnek tartja, hogy az Egyezményben megjelölt különeműség csupán a biológiai nemiségre utalna. Mindezt azzal indokolja, hogy az orvoslás és a tudomány fejlődése jelentős változást hoztak a transzsexualitás terén. A Bíróság nem helyezkedik ugyan szembe a házasságkötés azon kritériumával, hogy az eltérő neműek között lehetséges, de megkérdőjelezi, hogy a nemiség meghatározása csak biológiai tényeken nyugszik-e különösen az Egyezmény 8 cikkében megfogalmazott magánélethez való jog fényében. Az a kérdés, hogy a jogi nemiség eltérhet-e a kromoszómáisan örökölt nemtől, felveti a kérdést, hogy a nemiség meghatározása min alapul. A jogban bizonyos helyzetek, tulajdonságok tényeken alapulnak, ezen jogilag releváns tények a jogi tények, mint például a születéssel, vagyis azzal a ténnyel, hogy valaki megszületik jogképességet szerez. Más helyzetekre a jog a fikció eszközét használja, azaz tudatosan elfogad egy helyzetet létezőnek, annak ellenére, hogy ismeretes ennek nincs ténybeli háttere, alapja. Ez a kérdés messzire vezet, aminek teljes kibontása nem jelen dolgozat tárgya.

Hogy a házasság jogtudományi fogalmának immanens része-e a különeműség a gyakorlatban ma már megkérdőjeleződik. Bár évszázadokig a házasság fogalma egy férfi és egy nő a közösség előtt is kijelentet együttélését jelentette, ma már például az Alapvető Jogok Európai Kartája is óvatosan fogalmaz. „Biztosítják a házasságkötés és a családalapítás jogát a nemzeti törvényeknek megfelelően”.¹⁰⁴ Vagyis eltűnik a Római Egyezményben még megtett utalás férfira és nőre. Mindez aligha oldja fel a spanyol törvény módosítás alkotmányosságának kérdését, sőt talán csak megerősíti, hogy ahhoz, hogy a jogalkotás konzekvens maradjon szükséges volna az európai példához hasonlóan az Alkotmány 32. cikkéből a férfira és nőre való kifejezett utalás törlése. Más kérdés, hogy ez kívánatos-e. Nyilván oka van, hogy a törvénymódosítás során nem került sor az Alkotmány módosítására is. Az indoklásban felhozott érv, hogy az egyneműek együttélése ma már elterjedt, nem indokolta, hogy a házasság intézményében való gyakorlását tegeye lehetővé a törvényhozó.

4.3 A spanyol alkotmány által biztosított védelem

„32. 1. A férfinak és a nőnek joga van házasságot kötni teljes jogi egyenlőséggel.

32. 2. Törvény szabályozza a házasság fajtáit, a megkötéséhez szükséges életkort, képességet, a házastársak jogait és kötelességeit, az elválasztás és a felbontás okait és azok következményeit.”¹⁰⁵ A spanyol alkotmány 32.1 cikkében megjelölt védelem

¹⁰³ 1950. november 4-i Római Egyezmény 12. cikk.

¹⁰⁴ Alapvető Jogok Európai Kartája II. 9 cikk.

¹⁰⁵ CE 32.1 cikk.

kiterjed-e az azonos neműek házasságára? A heteroszexuális házasság a védelem kizárólagos tárgya.

4.3.1 SZÖVEGSZERINTI ÉRTELMEZÉS

Az érv, hogy az Alkotmány nem azt mondja, hogy a férfinak és a nőnek joga van házasságot kötni egymással és így csak a férfinak és nőnek a jogát ismeri el a házasságkötésre, a szöveg szerint értelmezéssel megdönthető. Ugyanis ha az alkotmányozónak az lett volna a szándéka, hogy generálisan megállapítsa az állampolgárok jogát a házasságkötésre bizonyára valamely általánosabb megjelölést alkalmaz és nem tér ki a nemek megjelölésére. Ez a megfogalmazás megegyezik a nemzetközi dokumentumokban alkalmazottakkal¹⁰⁶ és az Alkotmány 10.2 cikke szerint az alapvető és a szabadság jogokat az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és az azonos témában, Spanyolország részvételével kötött nemzetközi szerződések és egyezmények szerint kell értelmezni¹⁰⁷.

4.3.2 A 2005-ÖS HÁZASSÁGI REFORM

A 2005. évi 13-as törvény a Código Civil módosításáról a házasságkötés jogának kérdésében a 44. cikket a következőkkel egészítette ki. Az első bekezdéshez: 0132A férfinak és a nőnek joga van házasságot kötni ezen törvénykönyv rendelkezéseinek megfelelően¹⁰⁸ csatol egy másodikat “a házasságra ugyanazon követelmények és jogok vonatkoznak, amikor a házasságot kötő felek azonos illetve különböző neműek”

A törvénymódosítás motívuma a törvény indoklása szerint az, hogy a párok kapcsolata és együttélése az emberi természet valódi kifejezésének eszköze és mint ilyen lényeges csatornája a személyiség szabad kibontakozásának, amely jogot az Alkotmány¹⁰⁹ a politikai rendszer és a társadalmi béke alapvető feltételeként határozza meg.¹¹⁰ Az indoklás akként ad magyarázatot arra, hogy miért jelenti az azonos nemű párok együttélése a személyiség kibontakozását, hogy manapság kétségkívül sok ember él így. „Az önmegvalósítás ezen kapujának megteremtése lehetőséget ad azoknak, akik szabadon választanak nemet és az azonos neműek iránt vonzódnak, hogy személyiségüket kibontakoztassák és azonos jogokat teremtsenek napjaink állampolgárainak megváltozott életéhez, ezen követelésnek kíván eleget tenni a Törvény.”¹¹¹

4.3.3 A SZEMÉLYISÉG SZABAD KIBONTAKOZTATÁSÁNAK ALKOTMÁNYOS ELVE

A spanyol alkotmány ezen elve a német Alaptörvény hatására került megfogalmazásra. Azonban lényeges különbség, hogy ott „Grundrecht” vagyis alapjogi minőségben szerepel, így megsértése esetén védelmében beadvány lehet rá alapítani. A spanyol alap-

¹⁰⁶ Ld. 1948. december 10-i Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16.1 cikke, 1950. november 4-i Római Egyezmény az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről 12. cikk, 1966. december 18-i New York-i Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 23.2 cikk.

¹⁰⁷ CE 10.2 cikk.

¹⁰⁸ CC 44. cikk.

¹⁰⁹ CE 10.1 cikk.

¹¹⁰ Exposición de Motivos de la Ley 13/2005, de 1 de julio.

¹¹¹ Exposición de Motivos de la Ley 13/2005, de 1 de julio.

törvényben azonban nem alapvető jogként szerepel a személyiség kibontakozásának joga. Túl értékeli e jog jelentőségét, amennyiben erre az elvre alapítja a házasság jogának azonos neműek közötti kiterjesztését, a törvényi indoklás.¹¹²

Két kérdést kell megkülönböztetni. A spanyol alkotmány 32 szakaszában megjelölt védelem kiterjed-e az azonos neműek házasságára? Mint azt korábban láttuk a heteroszexuális házasság a spanyol alkotmányos védelem kizárólagos tárgya. A másik kérdés, hogy a házasság intézményének alapvető eleme-e a különműködés?

Az érv, hogy a különműködés vagy az azonos neműség csupán képesség kérdése, amit törvényhozó szabályoz, a második bekezdésben megfogalmazottakra hivatkozással, legalábbis kétséges. A nemek különbözőségének kívánalma nem tartozik a házasságkötésre való képesség kérdéskörébe.

4.4 A bejegyzett élettársi kapcsolat

Feltétlen szükséges szót ejteni az élettársi kapcsolat bejegyzésének lehetőségéről. 2007-ben napvilágot látott egy törvény,¹¹³ amely új, a magyar jogrendtől idáig idegen jogintézménybe igyekszik életet lehelni, ez a bejegyzett élettársi kapcsolat. Világos, hogy az élettársi kapcsolatok jogkövetkezményeit illetően jelentős könnyítés lenne egy nyilvántartás, ami a jogbiztonságot is elősegítené. Azonban az is egyértelmű, hogy ez kötelezővé nem tehető az egyes jogok elérése reményében, hiszen az élettársak részint éppen azért választják ezt az együttélési formát, mert nem kívánják annak a házassághoz hasonló nyilvánosságát, illetve a jogintézmény kialakulása is arra utal, hogy annak létrejöttéhez a de facto, azaz a – jogilag – releváns tény, az együttélés szükséges, nem pedig valamely közhatalmi aktus.

Megfigyelhető a kodifikátor elbizonytalanodása a szabályozni kívánt területen. A Bét. előzménye, hogy a Ptk. családi részét alkotók eredeti koncepciója szerint az élettársi viszony megmarad tényhelyzetnek, tehát nem formális aktussal jön létre, ezért nem javasolják majd a regisztrált élettársi kapcsolatok bevezetését, az azonos nemű élettársakra nézve sem.¹¹⁴ Majd a Vitatervezetben egy deklaratív, csak eljárásjogi előnyöket, nyújtó élettársi nyilvántartás szabályai kerültek rögzítésre.¹¹⁵ Bár nem a kodifikációs folyamat része, mégis említést teszünk a Szakértői Javaslatban szereplő variánsról. A Bét-hez képest szelídebb, korlátozott, az élettársak csupán de facto együttélésén alapuló kapcsolatot meghaladó jogokat tartalmazó változat nyert megfogalmazást. A Szakértői Javaslat szerint tartás, lakáshasználat, a felek vagyoni viszonyaira a házastársi, egyéb kérdésekben az élettársi szabályok az irányadók.¹¹⁶

¹¹² JOSÉ RAMÓN DE VERDA Y BEAMONTE: El libre desarrollo de la personalidad como principio inspirador de la Ley 13/2005, de 1 de julio, por la que se modifica el Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio *Comentarios a las Reformas de Derecho de Familia de 2005*. Editorial Aranzadi, 2006, 33.

¹¹³ Bét.

¹¹⁴ KÖRÖS ANDRÁS: „Múlt s jövőmőd tán együtt van” – megőrzendő és új elemek a Családjogban az új Ptk. kodifikációja során. In GYEKICZY TAMÁS (szerk.): *Ami a múltból elkísér, a Családjogi törvény 50 éve*. Budapest: Gondolat, 2005, 12.

¹¹⁵ Lásd.: 3.2.,B)

¹¹⁶ VÉKÁS LAJOS (szerk.): *A Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. Budapest: CompLex, 2008, 468–469.

A bevezetni kívánt törvény túl szárnyalja a Kodifikációs Bizottság, mint látható egyébként igen színes, fantáziáját is. Nehezen elképzelhető a bevezetni kívánt jogintézmény gyakorlati haszna abban a körben, ahol manapság a felek az egyszerű élettársi kapcsolatot választják. Vajon életszerű, hogy a felek csak azért jegyeztetnek be élettársi kapcsolatot házasság megkötése helyett, hogy elkerüljék a névviselés és a közös örökbefogadás jogának terhét?

Ekképpen nehezen értelmezhető a törvény előterjesztői indoklásának azon része,¹¹⁷ mely hosszan eseteli az élettársi jogviszony társadalomban való elterjedésének méreteit, mintegy ezzel alátámasztva miért szükséges olyan új jogintézményt bevezetni, amit az említett körbeliek aligha fognak igénybe venni. Megbújik az indoklásban a törvény valódi célja is, miszerint tekintettel – az Alkotmánybíróság és a magyar jogi hagyomány makacs ellenállására – a házasság azonos neműek számára nem nyitva álló lehetőség, így szükséges az azonos neműek jogi rendezettség iránti igényének egy szélesebb jogokkal felruházott élettársi kapcsolatban való kielégítése. A törvény hatályba lépéséig, ami 2009. január 1-jén esedékes az Alkotmánybíróság feladata dönteni a magyar jogrenddel való összhangjáról. Korábbi döntéseiből azonban kiderül, hogy a házasságot nem csupán a formai hagyomány megőrzése okán védi, hanem tartalmilag tekintti az Alkotmány védelme tárgyának.¹¹⁸

A bejegyzett élettársi kapcsolat esetén nem is házasságról van szó, mondhatnánk. Látszólag nem. A jogintézménynek azonban nem csak elnevezését, hanem tartalmát is vizsgáljuk, amikor rendszertanilag el akarjuk helyezni. A törvény szerint a bejegyzett élettársakra, ha törvény eltérően nem rendelkezik a házastársakra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Az élettársi jogviszonytól idegen az olyan szabályozás, ahol a bejegyzett élettársi kapcsolatot a jegyző előtt tett nyilatkozattal hozzák létre a felek és nem az együttélés tényének van jog keletkeztető hatása. Az olyan jogok megadása, melyek eddig garanciálisan a házastársakat illették a családdal szemben súlyos méltánytalansághoz vezethetnek. Ilyen például, hogy a bejegyzett élettárs öröklési szempontból a házastárssal egyező jogokat kap, pedig az öröklés elsősorban a család védő intézmény, márpedig mint láttunk a bejegyzéshez fordulók kapcsolatából család természetes okok miatt nem keletkezhet.

Nos mit hagy meg a bejegyzett élettársi kapcsolat a házasságnak, mi az amit ezen túl az Alkotmány a házasságra vonatkozó védelme jelent? A Magyar Alkotmánynak nem marad egyéb mint a névviselés és a közös örökbe fogadás jogának megóvása. Ez aligha egyezik az alkotmányozó eredeti szándékával, amikor a házasságot ilyen magas szintű védelembe utalta. Mondhatjuk, hogy az élettársi kapcsolatot megillető jogok kiszélesítése is réseket ütött a házasságon, de a bejegyzett élettársi kapcsolat megjelenése megadja az alkotmánnyal védett házasságnak a kegyelemdőfést.

¹¹⁷ A törvény előterjesztői általános indoklása idézve: HÁMORI: Vélemény az azonos neműek „házasságáról”, a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról – az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében. *Családi Jog* VI. évfolyam 1.szám, 27.

¹¹⁸ 14/1994 Abh., 75/2007 Abh